

ANDRZEJ TCHORZEWSKI
WSP w Bydgoszczy

O POTRZEBIE NAUCZANIA PEDEUTOLOGII Z ELEMENTAMI DEONTOLOGII NAUCZY-
CIELSKIEJ W UCZELNIACH PEDAGOGICZNYCH

Kształcenie zawodowe na poziomie akademickim wymaga nie tylko rzetelnego przygotowania merytorycznego w określonej dziedzinie naukowej, ale także gruntownego wyposażenia w wiedzę zawodową, tzn. w taki zasób informacji, który pozwoli przyszłemu wykonawcy zawodu właściwie spożytkować wiedzę teoretyczną podczas wykonywania czynności i działań mieszczących się w kręgu profesjonalnych umiejętności.

W procesie kształcenia nauczycieli niezbędne jest odpowiednie przekazanie młodzieży akademickiej gruntownej wiedzy teoretycznej z zakresu dyscypliny naukowej oraz nauk jej pokrewnych, a zarazem niezbędnych, która w praktyce zawodowej stanie się ich przedmiotem nauczania szkolnego. Można więc rzec, iż przyszły nauczyciel w toku studiów powinien opanować w maksymalnym stopniu taki zakres wiedzy filozoficznej, matematycznej, fizycznej, biologicznej, historycznej, bądź innej, który umożliwi mu prawidłowe posługiwanie się nią w ramach nauczania języka /polskiego lub obcego/ matematyki, fizyki, biologii, historii itp. Prawidłowość posługiwania się wiedzą merytoryczną w procesie dydaktycznym jest uwarunkowana opanowaniem wiedzy i umiejętności pedagogicznych.

Wiedza i umiejętności pedagogiczne stanowią zasadniczy element w wykształceniu przyszłego nauczyciela, co więcej stanowią one fundament jego czynności i działań o charakterze profesjonalnym. Tym to celom służą plany i programy kształcenia kandydatów na nauczycieli w uczelniach wyższych. Niemniej zarówno obserwacja postaw, jak i analiza poglądów i zachowań młodzieży akademickiej, przygotowującej się do pracy nauczycielskiej pozwala stwierdzić, że młodzież ta posiada niezwykle ubogą wiedzę na temat samego zawodu nauczycielskiego. Z reguły jest to wiedza oparta na szkolnych, a zarazem uczniowskich doświadczeniach wyniesionych z lat dziecięcych i

wczesnej młodości.

Przeprowadzone badania w tym zakresie potwierdzają słuszność wyżej sformułowanej tezy. W wyniku analizy zebranego materiału empirycznego uzyskanego za pomocą specjalnie skonstruowanego kwestionariusza-ankiety można stwierdzić, iż 80 % jej respondentów /N=1170/ będących studentami wyższych szkół pedagogicznych traktuje obserwację pracy nauczycielskiej jako główne źródło wiedzy o swym przyszłym zawodzie¹. Bliższa analiza interesującego nas zjawiska prowadzi do wniosku, że chodzi tu rzeczywiście raczej o spostrzeżenia uczniowskie, które miały miejsce w trakcie szkolnego nauczania, aniżeli o naukową wiedzę o pracy nauczycielskiej, a co za tym idzie o wiedzę ukazującą istotę tego zawodu.

Współczesnemu specjalście, wykształconemu na poziomie akademickim potrzebna jest nie tylko wiedza, jaką posługiwać się będzie w trakcie wykonywania czynności zawodowych, ale również wiedza o samym zawodzie jaki wykonuje, potrzebna jest mu znajomość filozofii zawodu, która stanowić może podstawę szczególnej refleksji chroniącej go przed zrutynizowaniem profesjonalnym.

Tymczasem według ministerialnego programu nauczania pedagogiki na wszystkich nauczycielskich kierunkach jednolitych studiów magisterskich, z wyjątkiem kierunków: pedagogika, pedagogika specjalna, nauczanie początkowe i wychowanie przedszkolne, zagadnienia dotyczące zawodu nauczycielskiego skomasowane zostały w jednym bloku zatytułowanym "Nauczyciel w szkole socjalistycznej". W ramach tego bloku tematycznego - zgodnie z sugestią autorów programu - należy wyeksponować takie hasła, jak: 1/ rola i zadania nauczyciela w szkole socjalistycznej; 2/ zespoły nauczycielskie; 3/ prawa i obowiązki nauczyciela w PRL w świetle Karty praw i obowiązków nauczyciela; 4/ znaczenie postaw prospołecznych nauczyciela; 5/ system kształcenia, doksztalcanie i doskonalenie nauczycieli w Polsce i na świecie.

Z pewnością jakościowo-ilościowa realizacja wymienionych treści zależy od prowadzącego przedmiot, od jego znajomości zagadnień związanych z zawodem nauczycielskim, wreszcie od własnej potrzeby uczynienia tego bloku tematycznego ważnym ogniwem w kształceniu zawodowym przyszłych nauczycieli.

Nieco inaczej rozpisane są treści wiedzy dotyczącej zawodu nauczycielskiego na kierunkach studiów w zakresie pedagogiki, pe-

dagogiki specjalnej, czy wreszcie nauczania początkowego i wychowania przedszkolnego. W ramach tych kierunków kształcenie zawodowe ma charakter szerszy, czemu służą bardziej szczegółowe dyscypliny pedagogiczne, a wśród nich pedagogika ogólna /wraz z metodologią/, teoria wychowania, dydaktyka, czy też historia wychowania. Wszystkie one uwzględniają problemy zawodu nauczycielskiego poprzez pryzmat swoich badań i rozważań teoretycznych. Niebezpieczeństwo polega na swoistym rozczłonkowaniu bardziej szczegółowych zagadnień związanych z zawodem nauczycielskim przy braku próby ich syntezy. Tylko w nielicznych przypadkach przeprowadza się takową w ramach fakultatywnego wykładu monograficznego.

Dotychczasowa praktyka akademickiego kształcenia nauczycieli nie gwarantuje zatem rzetelnego wyposażenia kandydatów do tego zawodu w wiedzę, która mogłaby stanowić z jednej strony czynnik motywacyjno-poznawczy w zakresie orientacji na zawód, a z drugiej podstawę dla szczególnie potrzebnej przyszłemu nauczycielowi refleksji nad wybranym zawodem. Bez pogłębionej refleksji nad wykonywanym zawodem trudno mówić o autoanalizie zadań zawodowych.

Stąd niezwykle ważnym elementem w kształceniu zawodowym przyszłych nauczycieli jest wyposażenie ich w kompendium wiedzy pedeutologicznej, którą już dzisiaj nie sposób zawęzić tylko do zagadnień związanych z kształceniem i doskonaleniem nauczycieli. Pedeutologia stanowi odrębny dział, bądź raczej subdyscyplinę nauk pedagogicznych, zajmującą się nauczycielem jako takim, istotą jego zawodu, osobowościowymi predyspozycjami i predylekcją warunkującą powodzenie w pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat wiedza o zawodzie nauczycielskim oraz liczne badania prowadzone w tym zakresie spowodowały przyrost literatury traktującej w sposób szczególny o problemach tego zawodu. Całokształt tej literatury można by ująć w pewne swoiste kręgi, nierzadko wykluczające się. Istnieje bowiem bogata literatura dotycząca historii nauczycielstwa; na gruncie socjologii zawodów ukazało się wiele publikacji analizujących społeczne uwarunkowania funkcjonowania tego zawodu; nie brak też w literaturze prac ujmujących problematykę osoby i zawodu nauczyciela w kategoriach psychologii; dość wspomnieć szereg opracowań tegoż zagadnienia w aspekcie czysto pedagogicznym.

Szczegółowy dorobek wspomnianych dyscyplin jest podstawą dla bardziej syntetycznego ukazania osoby i zawodu nauczyciela, który

stanowi zasadniczy czynnik społecznego procesu nauczania i wychowania. Bez nauczyciela edukacja i wychowanie staje się niedowartościowane, bowiem nauczyciel jest i być powinien sprawnym motorem i siłą, która i edukację i wychowanie czyni autentyczną "przestrzenią życia" społecznego.

Z pewnością ważne w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły są czynniki organizacyjne i technoprogramowe. Często one stanowią punkt wyjścia w przeprowadzanych reformach oświatowych, wdrażanych z reguły, gdy szkoła przeżywa swój społeczno-pedagogiczny kryzys. Tymczasem zbyt słabo, albo wcale nie próbuje się w sposób zadowalający dotrzeć do głównego czynnika sprawczego procesu nauczania i wychowania jakim jest nauczyciel-wychowawca.

Współczesna wiedza pedeutologiczna pozwala stwierdzić, iż użycie czy zastosowanie najnowocześniejszych programów, podręczników, bądź aparatury dydaktycznej nie zmienia zastanej rzeczywistości szkolnej, jeśli nauczyciel w swojej aktywności pedagogiczno-społecznej sam nie podlega pragmastrukturalnemu przeobrażeniu².

Pedeutologia więc musi szukać odpowiedzi na pytanie typu: kim jest nauczyciel, a więc osoba, która profesjonalnie w swojej sprawczopedagogicznej działalności współkreuje intelektualną i moralną sylwetkę młodego człowieka; jaka jest rola nauczyciela-wychowawcy, którego wiedza oraz sposób codziennego postępowania odzwierciedla się w przeżywaniu wraz z uczniami-wychowankami wspólnej rzeczywistości świata i spraw ludzkich; co pozwala nauczycielowi być dla młodego pokolenia przewodnikiem, spolegliwym opiekunem, doradcą i kierownikiem zespołu wychowawczego, którego celem jest poznanie współczesnego świata wartości i kultury nierozdzielnie w naszych czasach spojonej ze światem postępującej techniki, automatyzacji i robotyzacji?

Znalezienie gotowych odpowiedzi na przykładowo wymienione pytania jest niezwykle trudne, ale szukanie ich przez kandydatów na nauczycieli ma nie tylko charakter poznawczy, lecz również, a może i przede wszystkim samopoznania.

W świetle powyższych uwag pedeutologia winna stanowić przedmiot specyficznych dociekań prowadzonych pod kierunkiem nauczycieli akademickich znających problematykę zawodu nauczycielskiego nie tylko z opracowań teoretycznych, lecz również legitymujących się kilkuletnią praktyką szkolno-pedagogiczną, dociekań nad psychospołecznymi właściwościami tego zawodu. Student - kandydat na nauczyciela w

trakcie zajęć z pedeutologii winien poznawać nie tylko wiedzę o przyszłym zawodzie, ale przede wszystkim odnajdywać samego siebie jako przyszłego nauczyciela i wychowawcę. Zajęcia z pedeutologii mogłyby stanowić podstawę do szukania odpowiedzi na pytania: czy i na ile wybrany zawód nauczycielski jest głęboko przemyślaną decyzją, wybraną świadomie drogą wieloletniej pracy zawodowej; co czynić, aby w trakcie studiów identyfikować się z pracą nauczycielską; gdzie szukać wzorców właściwego jej wykonywania; jak zaprogramować swoje osobiste życie, aby nie kolidowało ono z życiem zawodowym; co czynić, by praca stawała się jednocześnie źródłem przezwyciężania trudności napotykanych w trakcie jej wykonywania; jak spożytkować odnoszone sukcesy dla bardziej optymalnego kierowania procesami nauczania i wychowania?

Te i tym podobne problemy należałoby rozwijać drogą konwersatoriów poprzedzonych poznaniem treści odpowiednio dobranej literatury u podstaw której mogłaby znaleźć się np. praca M.Grzegorzewskiej zatytułowana "Listy do młodego nauczyciela". Zajęcia z pedeutologii mogłyby też w dużej mierze opierać się na hermeneutycznej metodzie, dzięki której student opanowałby sztukę interpretacji tekstów publikacji traktujących o zawodzie nauczycielskim. Ich dobór leżałby w gestii nauczyciela akademickiego i samego studenta, którego zdolność poszukiwania prac w tym zakresie oraz umiejętność ich objaśniania stanowiłby ważny element samokształcenia zawodowego.

Z pewnością prowadzący zajęcia, jak i słuchacze powinni sięgnąć do pierwszych prac pedeutologicznych, które ukazały się w polskiej literaturze pedagogicznej. Zapoznanie się z artykułem J.Mirskiego pt. Projekt nauki o nauczycielu czyli pedeutologii /Oświata i Wychowanie 1932 z.9/, czy I.Sznajera, Pedeutologia, jej rozwój i metody /Ruch Pedagogiczny 1038/39 nr 3,4,5,7,8/ oraz z pracami S.Baley'a, S.Szumana, M.Kreutza, Z.Mysiakowskiego zawartymi w książce zatytułowanej "Osobowość nauczyciela"/pod red. W.Okonia/ pozwoliłoby przyszłym nauczycielom prześledzić rozwój myśli i dociekań nad zawodem nauczycielskim, a także na uchwycenie zmian w poglądach dotyczących problemów: kim jest a kim powinien być nauczyciel?

Poza wiedzą pedeutologiczną ukazującą istotę zawodu oraz jego historyczno-społeczne przemiany przyszły nauczyciel powinien również poznać zagadnienia odnoszące się do podstawowych obowiązków i powinności nierozzerwalnie związanych z wykonywaniem przyszłego

zawodu. Obszar tych zagadnień można by podobnie jak to czyni się w pomocniczych naukach medycznych nazwać deontologią nauczycielską. Pojęcie "deontologia", które jest zbitką dwóch słów greckich: deon - obowiązek i logos - nauka, utworzył jeden z głównych przedstawicieli angielskiego utilitaryzmu i liberalizmu Jeremy Bentham /1748-1832/³. Zbiory norm deontologicznych są wskazaniem moralnie poprawnego postępowania ludzi określonej profesji, grupy zawodowej, której podstawowa działalność jest ukierunkowana na służbę względem drugiego człowieka, czy większych zbiorowości. Stąd w praktyce życia społecznego spotykamy zbiory zasad poprawnego moralnie postępowania w różnych zawodach, jak np. oficerów, adwokatów, urzędników, kupców czy lekarzy, których - jak twierdzą historycy medycyny - zasady moralnie poprawnego wykonywania zawodu sięgają do egipskiego uczonego, Imhotepa z XXVII wieku przed naszą erą, a rozwinięte zostały przez legendarnego lekarza greckiego Hipokratesa żyjącego w V wieku przed naszą erą⁴.

Wydaje się, że zasady poprawnego moralnie postępowania w zawodzie nauczycielskim pojawiają się w czasie, gdy w dziejach ludzkości wyodrębnia się instytucja szkoły, a więc nauczania i wychowania, chociaż intensywnym okresem ich tworzenia jest okres kryształizowania się stanu, czy wręcz zawodu nauczycielskiego.

Historia nauczycielstwa ma swoje odzwierciedlenie w bogatej i powszechnie dostępnej literaturze dziejów oświaty i wychowania. W oparciu o jej analizę można powiedzieć, że zawód ten przeszedł swoistą ewolucję na przestrzeni dziejów ludzkości od roli maga plemiennego poprzez rolę pedagoga-niewolnika, nauczyciela-filozofa, duchownego rekrutującego się z niższych sfer służby kościelnej, nauczyciela-rzemieślnika lub kupca, do roli nosiciela i propagatora wartości ogólnospołecznych oraz nauczyciela-wychowawcy należącego do odrębnej grupy społeczno-zawodowej. Każda z tych ról obwarowana była normami poprawnego jej wypełniania.

Ustawicznie zmieniające się warunki gospodarczo-ekonomiczne, a co za tym idzie społeczne i polityczne w ciągu wieków rzutowały na poziom cywilizacyjno-kulturowy kolejnych formacji społecznych, które określały funkcje i wytwarzały typowe dla danej epoki historycznej wzorce nauczycielstwa.

Należy zatem zdawać sobie sprawę, że nauczycielskie normy deontologiczne, chociaż nie zawsze spisane, ale obowiązujące w różnych epokach oraz w różnych kręgach kulturowych, musiały być zgod-

ne z ogólnymi zasadami etycznymi obowiązującymi w danym czasie i miejscu.

Nie sięgając zbyt odległych czasów przypomnijmy, iż refleksja dotycząca osoby nauczyciela, a zwłaszcza jego postępowania, rozwija się dość intensywnie począwszy od XVIII wieku. Przykładem tego może być praca Charlesa Rollina /1661-1741/, który w traktacie o studiach /*Triatie des études, 1726-1728*/ poświęcił ostatnią księgę nauczycielowi, wskazując na cechy, jakimi powinien się on wyróżniać, aby mógł poprawnie sprawować swój urząd. Do najważniejszych cech nauczyciela Rollin zalicza równy i stały charakter, opanowanie samego siebie, kierowanie się rozumem, nigdy zaś kaprysem lub uniesieniem. Natomiast Agaton /Joseph Goullieux, 1731-1797/ w swym dziełku o dwunastu cechach dobrego nauczyciela /*Les douze vertus dun bon maitre, Melun 1785*/ wymienił jako podstawowe: powagę, milczenie, pokorę, roztropność, mądrość, cierpliwość, pościągliwość, słodycz, gorliwość, czujność, pobożność oraz wspaniałomyślność. Stanowiły one swoisty katalog cech mających ułatwić nauczycielowi jego pracę oraz wyróżnić go w społeczności, do której należał.

Określanie cech osobowościowych nauczyciela jest punktem wyjścia dla znalezienia odpowiedzi na pytanie: jakim winien być nauczyciel-wychowawca? Znalezienie odpowiedzi na to pytanie jest - jak się wydaje - ściśle związane z moralnie poprawnym jego postępowaniem. Postulowane cechy osobowe nauczyciela wyznaczają jego postępowanie zarówno względem samego siebie, jak i uczniów-wychowanków oraz całej społecznej rzeczywistości, której są częścią składową. Społeczeństwo bowiem powierzając swoje dzieci i młodzież nauczycielowi w celu kształtowania i rozwijania ich intelektu, a także sylwetki moralnej oczekuje od nauczyciela moralnie poprawnego postępowania. Rodzą się więc w zamyśle społeczeństwa zasady określające swoiste powinności nauczycielskie, ściśle przylegające do postaw i działań każdego, kto podejmuje się pracy związanej z nauczaniem i wychowaniem.

Przykładem na gruncie polskim zbioru powinności nauczycielskich, wyrastającym z określonej orientacji światopoglądowo-filozoficznej może być dzieło Grzegorza Piramowicza /1735-1801/ zatytułowane "O powinnościach nauczyciela" /Warszawa 1788/, które zawiera m.in. próbę znalezienia przez tego wybitnego przedstawiciela oświecenia odpowiedzi na pytanie dotyczące samej osoby nauczyciela, jego powołania zawodowego oraz obowiązków i środków ich wypełniania.

Dokonujące się przeobrażenia w oświacie, jej powszechna dostępność, coraz bardziej bogate treści nauczania oparte na szybkim przyroście wiedzy naukowej, przesunięcie akcentu z działalności dydaktycznej na działalność opiekuńczo-wychowawczą, nakazują w sposób bardziej wyrazisty spojrzeć na pracę nauczyciela w aspekcie jego moralnie poprawnego postępowania. Stąd w ostatnich latach podejmowano próby tworzenia kodeksów etycznych zawodu nauczycielskiego, bądź przynajmniej wyrażano pewne opinie i poglądy na temat etyki zawodowej nauczyciela, które opierano również na badaniach empirycznych prowadzonych wśród nauczycieli. Z powszechnie dostępnych artykułów i opracowań warto zasygnalizować prace: H.Muszyńskiego pt.: U podstaw etyki zawodowej nauczyciela⁵, M.Kozakiewicza, Z problemów etyki zawodowej nauczyciela⁶, H.Jankowskiego, Etyka zawodu nauczycielskiego w świetle potrzeb współczesnej szkoły⁷, czy M.Nijakowskiego, Etyczne problemy adaptacji społeczno-zawodowej nauczycieli⁸. Nie sposób przemilczeć pracy zatytułowanej "Nauczyciele o etyce swojego zawodu", która jest pokłosiem konkursu Towarzystwa Kultury Moralnej ogłoszonego w 1965 roku.

Wszystkie przykładowo wymienione tytuły prac są świadectwem tego, iż zarówno samo nauczycielstwo, jak i biorący udział w jego formułowaniu odczuwają wspólną potrzebę podejmowania zagadnień dotyczących etyki zawodowej nauczyciela, która swym ciężarem gatunkowym opartym na normie dobra i zła rzutuje na działalność dydaktyczno-wychowawczą i opiekuńczą tych, którzy tą działalnością kierują i za nią odpowiadają.

Potrzebę znajomości moralnie poprawnego postępowania wykazują również studenci studiów nauczycielskich. Przeprowadzone badania wśród kandydatów na nauczycieli w bydgoskiej i olsztyńskiej WSP w roku akademickim 1979/1980 wykazały, że 16,92 % ogółu respondentów ankiety /N=1170/ na temat "Studenci o przyszłym zawodzie i problemach życia osobistego" opowiada się za wprowadzeniem do planu studiów takich zajęć, które uwzględniałyby elementy deontologii nauczycielskiej⁹. Okazuje się, że przyszli nauczyciele zwłaszcza ci, którzy cechują się wysokim poziomem świadomości zawodowej, odczuwają brak wiedzy w zakresie norm moralnie poprawnego postępowania w przyszłej pracy zawodowej. Analiza obserwacji i treści dyskusji, zwłaszcza w ramach zajęć z teorii wychowania oraz podyplomacyjnych konferencji odbywanych podczas praktyk pedagogicznych, pozwala stwierdzić, że studenci napotykają na szereg trudności na-

tury etyczno-moralnej, gdy stają sami w określonej sytuacji dydaktyczno-wychowawczej, bądź mają ocenić działania nauczyciela w aspekcie jego moralnie poprawnego postępowania.

Dlatego nie kto inny, a uczelnie kształcące przyszłych nauczycieli powinny podejmować się wprowadzenia studentów w zagadnienie z zakresu deontologii pedagogicznej. Zagadnienia te mogłyby być realizowane w ramach pedagogiczno-psychologicznego bloku przedmiotowego. Wydaje się, że słuszne byłoby wyodrębnienie przedmiotu nauczania o nazwie pedeutologia z elementami deontologii nauczycielskiej.

Niektóre zagadnienia mieszczące się w zakresie tej dziedziny wiedzy, którą nazwaliśmy deontologią nauczycielską są rozproszone w różnych dyscyplinach naukowych realizowanych we wspomnianym bloku przedmiotowym. Ich pełne wykorzystanie w toku akademickiego kształcenia przyszłych nauczycieli nie jest zadowalające. Bywa bowiem tak, że często prowadzący zajęcia z pedagogiki, teorii wychowania, dydaktyki, psychologii, bądź socjologii, traktuje je drugorzędnie, nie przywiązuje dostatecznej wagi do ich kreatywnej funkcji. Marginesowe traktowanie zagadnień deontologicznych powoduje, że kandydat na nauczyciela nie tworzy sobie spójnego obrazu swoich przyszłych obowiązków i powinności moralnie poprawnego postępowania zawodowego i społecznego. Sytuację utrudnia jeszcze fakt, że wykładowcami wspomnianych przedmiotów są nierzadko osoby, które nie posiadają, poza akademickim, żadnego doświadczenia w pracy z dziećmi i młodzieżą szkół podstawowych i ponadpodstawowych.

Dlatego właśnie istnieje pilna potrzeba wyodrębnienia zagadnień deontologii nauczycielskiej, łącznie z pedeutologią w oddzielny przedmiot nauczania, opracowanie szczegółowego programu jego treści i zakresu oraz powierzanie jego realizacji nauczycielom akademickim, legitymującym się odpowiednimi kwalifikacjami zawodowymi, zarówno w sensie teoretycznym, jak i praktycznym.

Hasła programowe odzwierciedlające zagadnienia deontologii nauczycielskiej mogłyby uwzględniać tematykę dotyczącą:

1. Źródeł i genezy norm moralnie poprawnego postępowania człowieka, różnych zawodów, w tym nauczycielskiego z uwzględnieniem historyczno-społecznych uwarunkowań;

2. Modelowych cech osobowości nauczyciela, traktowanych jako wyznacznik jego moralnie poprawnego postępowania w procesie nauczania i wychowania oraz działalności opiekuńczej;
3. Norm moralnie poprawnego postępowania nauczyciela na tle ogólnospołecznych zasad etycznych;
4. Zasad postępowania nauczyciela w szeroko rozumianej sferze edukacji narodowej;
5. Zasad postępowania nauczyciela z uczniem-wychowankiem i zespołami klasowo-wychowawczymi;
6. Zasad postępowania nauczyciela wobec dyrekcji szkoły, rady pedagogicznej i całego personelu szkolnego;
7. Zasad postępowania nauczyciela wobec rodziców uczniów-wychowanków i całego środowiska społecznego, w którym pracuje.

Te tylko niektóre z proponowanych haseł programowych deontologii nauczycielskiej, które wymagają gruntownego uszczegółowienia poprzedzonego odpowiednimi studiami nad literaturą i rzeczowego przedyskutowania w zespołach osób kompetentnych.

Właściwa organizacja zajęć z zakresu tak pedeutologii, jak i deontologii nauczycielskiej, pozwoliłyby pełniej poznawać, modyfikować, czy wprost kształtować odpowiednie postawy wychowawcze kandydatów na nauczycieli. Trzeba bowiem pamiętać, że podmiotem i przedmiotem działalności nauczyciela jest człowiek. Z tego tytułu społeczeństwo stawia wysokie wymagania nauczycielowi, podobnie, jak stawia je niektórym grupom zawodowym o szczególnym znaczeniu społecznym.

Powyższe przykładowe ustalenia treściowe deontologii nauczycielskiej i jej realizacja pozwalają przypomnieć, że uczelnie pedagogiczne, traktowane jako wyższe szkoły zawodowe, mają na celu zarówno zapewnienie rozwoju intelektualnego studentów, jak i programowanie pracy wychowawczej, której źródłem są treści nauczanych przedmiotów. Celem pracy wychowawczej winno być kształtowanie świadomości zawodowej, a co za tym idzie postaw wychowawczych przyszłych nauczycieli. Przypomnijmy, że przez postawę wychowawczą B. Suchodolski rozumie - "zespół takich właściwości i umiejętności w zakresie odnoszenia się do wychowanka, dzięki którym praca nauczyciela zyskuje powodzenie"¹⁰.

Rozwój poszczególnych dyscyplin naukowych, a w tym pedagogiczno-psychologicznych narzuca postulat rozszerzenia programu stu-

diów, a więc i zwiększenia przeznaczonego na nie czasu. Stąd w ostatnim okresie wydłużył się czas studiów z czterech do pięciu lat. Czas ten winien być pełniej wykorzystany na realizację programu studiów. Rozbudowa programu i planu dydaktycznego studiów nie może konkurować z programem i treściami wychowania studentów, spychając je na peryferie życia uczelnianego. Problem ten jest słusznie rozwiązywany, gdy mówi się, że nauczanie i wychowanie szkolne muszą iść w parze, lecz trzeba podkreślić, że w praktyce uczelnianego kształcenia kandydatów na nauczycieli muszą one wzajemnie się dopełniać. Temu celowi winny służyć treści pedeutologii z elementami deontologii nauczycielskiej.

Często formułuje się zarzuty, że młody nauczyciel-wychowawca nie jest dostatecznie przygotowany do moralnie poprawnego postępowania w warunkach szkoły, do pełnienia swej roli zawodowej i społecznej w najbliższym środowisku. Nierzadko krytykowane są zachowania młodych nauczycieli, które wskazują na ich rygoryzm, lub zbyt daleko idącą tolerancję etyczno-zawodową. Mówi się w oparciu o obserwację ich funkcjonowania, że nie w pełni rozumieją oni swoje zadania, czują się obco w szkole, unikają kontaktów ze środowiskiem, nie potrafią mówić językiem i myśleć kategoriami lokalnej społeczności, nie znają skutecznych sposobów moralnie poprawnego oddziaływania na środowisko.

Należy pamiętać, że osiągnięcie poprawnego stanu w tym zakresie wymaga najpierw teoretycznego przygotowania przyszłych nauczycieli w trakcie studiów w oparciu o treści takich dyscyplin, które przybliżą im ich podstawowe obowiązki i powinności. Ich zrozumienie oraz pełna znajomość winny być sprawdzone w trakcie wszystkich rodzajów praktyk zawodowych, odbywanych podczas studiów.

Doniosłą rolę w tym procesie musi odegrać kadra nauczająca, zarówno nauczyciele akademicy, jak i nauczyciele szkół ćwiczeń oraz opiekunowie praktyk. Sami oni powinni prezentować nie tylko jak najwyższy poziom formacji naukowej, ale również przestrzegać podstawowych norm moralnie poprawnego postępowania w swojej pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Dodajmy na koniec, że takich będziemy mieli nauczycieli-wychowawców, jakich ukształtuje uczelnia pedagogiczna.

PRZYPISY

- ¹ Szczegółowe wyniki tych badań zawarte są w pracy: A.Tchorzewski, Świadomość zawodowa a niektóre przejawy aktywności społecznej studentów, Bydgoszcz 1985
- ² por. J.Legowicz, O nauczycielu, Filozofia nauczania i wychowania, Warszawa 1975 s.3
- ³ Por.: Wybrane zagadnienia z etyki i deontologii lekarskiej, pod red. T.Kielanowskiego, Warszawa 1980 s.11
- ⁴ Tamże, s.7
- ⁵ Publikacja ta zawarta jest w pracy Etyka zawodowa, praca zbiorowa pod red. Adama Sarapaty, Warszawa 1972
- ⁶ Tamże
- ⁷ W: Nauczyciel i Wychowanie 1973 nr 3
- ⁸ Praca wydana w Serii B: Studia i monografie Nr 59 przez WSP w Opolu w 1977 roku
- ⁹ Por.: A.Tchorzewski, Świadomość..., op.cit.
- ¹⁰ B.Suchodolski, Wychowanie dla przyszłości, Warszawa 1959 s.414

О ПОТРЕБНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПЕДАГОГИКИ С ЭЛЕМЕНТАМИ УЧИТЕЛЬСКОЙ
ДЕОНТОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ

Резюме

Практика до настоящего времени академической подготовки учителей не гарантирует добросовестной подготовки кандидатов, к этой профессии, в знания, которые смогли бы с одной стороны составлять мотивационно-познавательный фактор в диапазоне ориентировки в профессии, как и основанием для особенно необходимой будущему учителю рефлексии над избранной профессией. Этой цели должна служить педагогика, элементы которой рассеяны по многим педагогическим субдисциплинам, входящим в состав предметов академического обучения. Кроме педагогических знаний будущий учитель должен также познать проблемы, относящиеся к основным обязанностям и обязанности морально правильного профессионального поведения. В случае подготовки учителей отрасль этих знаний можно было бы назвать учительской деонтологией.